

Knihovnicko-informační zpravodaj U Nás

Vyšlo: 5.6.2013

Číslo: Ročník 23 (2013), Číslo 2

Sekce: Okénko do světa

Název článku: Povídání o haiku

Autor: Zuzana Hloušková

Zdroj: <http://www.svkhk.cz/Pro-knihovny/Zpravodaj-U-nas/Clanek.aspx?id=20130226>

Povídání o haiku

Zuzana Hloušková

Haiku je nejznámější formou japonské poezie. Jedná se o lyrický útvar s přírodní tematikou, který je tvořen zvukomalebným trojverším s počty slabik 5–7–5, dělicí pauzou a zařazovacím slovem (jap. kigo).

Nejvýznamnějším básníkem této formy poezie byl Macuo Bašó (1644–1694). Byl to však Masaoka Šiki (1867–1902), kdo pojmenoval tento útvar právě termínem haiku. Haiku údajně vzniklo na jaře někdy v letech 1684–88, když Bašó pobýval ve své chatce u řeky poblíž Tokia a poslouchal, jak do šumění deště zaznívá vrkání holubů. Květy se chvěly v jarním vánku a bylo také slyšet zvuk, který vydávají žáby při dopadu na vodu. Naplněn hlubokým pohnutím vytvořil Bašó první verše budoucího a často citovaného příkladu haiku. Jeho typická stavba se opírá o tzv. zařazovací slovo, které vsazuje báseň do kontextu konkrétní roční doby. Proto se mu říká také „sezónní slovo“. Repertoár těchto slov je dán tradicí typických motivů v japonské poezii. Patří k nim zejména výrazy označující počasí (sníh, mráz, bouře, mlha), rostliny (květy, keře) a živočichy (motýl, vlaštovka). Samotné slabičné schéma vychází z přirozeného rytmu japonského jazyka, kde se obvykle střídají pěti a sedmislabičné úseky. Pro češtinu je však přirozený daktylotrochejský rytmus, založený na střídání tří- a dvouslabičných skupin s přízvukem zpravidla na první slabice, což samozřejmě činí nejen překladatelům, ale i samotným českým tvůrcům haiku nemalé potíže. Důležitou roli hraje pauza, která rozděluje haiku do stejně velkých nebo rozdílně velkých významových celků. Pauza vzniká přirozeně přizpůsobením slovosledu, protože v japonské větě je sloveso obvykle umístěno na konci. Tyto celky se často odlišují eufonickými skupinami hlásek. Pro haiku je typický důraz na zvukomalebnot, která vzniká opakováním počátečních hlásek a převládáním stejných samohlásek či stejných nebo zvukově příbuzných souhlásek.

Český čtenář se měl možnost s haiku seznámit především díky antologii japonských básníků 17. a 18. století, která vyšla v roce 1937 pod názvem "Mléčná dráha" v překladu Alfonse Bresky. Dílo hlavního představitele haiku Bašóa s názvem "Měsíce, květy" vyšlo u nás poprvé v roce 1962 a znovu v roce 1996. Představuje výsledek společné práce překladatele Miroslava Nováka, který na téma japonská přírodní lyrika obhájil dokonce dizertaci, a Jana Vladislava, který se pokusil původní haiku přebásnit. Díky překladatelskému umu Antonína Límana se k nám v roce 2006 dostal i Bašóův stylizovaný cestovní deník, proložený haiku a dřevořezbami, pojmenovaný „Úzká stezka do vnitrozemí“ a představující opravdu příjemné a pohodové ♦♦tení. Snahu o zprostředkování haiku české čtenářské obci vyvíjela také Zdenka Švarcová, díky níž spatřila světlo světa knížka "Issa: Můj nový rok", obsahující prozaické texty kombinované s verši.

O tom, že haiku si našlo své místo i mezi českými básníky, svědčí několik literárních serverů, které se snaží milovníky tohoto japonského útvaru sdružovat a propagovat. Např. na webu Šedá volavka se můžeme dočíst: "Čekáme na další objevné možnosti k vyjádření naší sounáležitosti s celou Existencí, podstatou Všehomíru. Dle našeho názoru by mělo hajku vyzařovat, upozorňovat na samotné Teď v přítomném Okamžiku. Je už podružné, jestli je vyjádřeno jedním slovem, dvěma řádkami, svatým mlčením nebo fotografií."

K haiku má velmi blízko i známý výtvarník Nash, který tvrdí, že haiku je více obrazem než pouhou náповědou a klíčem k odkrývání něčeho mnohem hlubšího. Stejně jako fotografie je haiku podle něj jakousi uměleckou zkratkou: "To, co fotograf zachytí stisknutím spouště, to básník haiku zachytí v sedmnácti slabikách. Letní náladu, vůni podzimu, smutek nad ztrátou přítele, radost z krásného úsvitu, humor, ironii i moudrost. A to vše plné emocí, přestože pečlivě ukrytých za zdánlivě všedními a nezúčastněnými slovy."

Haiku evidentně učarovalo i básníkovi a předsedovi českého PEN klubu Jiřímu Dědečkovi, jak lze soudit z názvu i obsahu jeho nedávno vydané sbírky "Haiku, haiečku". Hned na první stránce vás možná stejně jako mě

osloví tyto verše: "Děšť na sklo buší / vodě je venku zima / otvírám okna." Anebo tato: "Mlhou se tyčí / jen temný obrys kopce / Vedla tam cesta." Je třeba říkat něco víc?

O stoupající oblibě haiku svědčí také iniciativa Pavla Martince, díky které vyšel na konci dubna sborník „Míjím se s měsícem“, představující reprezentativní vzorek českého a slovenského haiku z tvorby 30 autorů.